

A háromszázharmincharmadik kakasszó

Pénzes László azután sem akart városon lakni, hogy kihurcolkodott a parókiáról, és tanári katedrát vállalt a középiskolában. Hozzáépített két szobát az öreg házhoz, felesége szénási örökségéhez, és tizenhét kilométerről járt be a Topolinójával tanítani. Ragaszkodott az erdő és a mező közelségéhez, a baromfi-, nyúl- és galambtartáshoz, s mindenkinek arról beszélt a községben, hogy ma-holnap amúgy is túlnépesedik a város, s az emberek szívesen lagnának távolabb a központtól, csak egy tenyéryi füvet láthassanak. Volt valami kis kaszálója is, s a szénából ki tudott teleltetni egy apró, de jól tejlő tehenet, úgy hogy jutott tej a gyerekeknek. Mikor már útban volt a harmadik, a ház minden gondját-terhét ő vette magára, még a vacsorát is gyakran ő főzte meg, ő keverte a puliszkát, ő kérdezte ki a leckét, ő fejte meg a tehenet.

Tanár volt és gazdálkodó, családapa és természet-kutató, aki a gyermekeit egyszerűsége, már-már puritán-ságra, munkálkodásra s fegyelmezettségre nevelte; szeretete az érzelmet, de kigúnyolta az érzelgősséget, megvetette a finnyásságot, s éberrel figyelte a kicsik hajlamait. Csabát, a nagyobbacska fiút minden kószálására magával vitte, úgy érezte, reá fogja testálni a nagyítóját, a régimódi, de érzékeny lencsés fényképezőgépét s a maga szerkesztette távcsövet, amellyel közelibb csillagképeket és égi jelenségeket vizsgált. A fiú körülötte lóstatott erdőn s mezőn, hol lemaradt tőle, hol előtte szaladgált, s a növényzet egyneműnek tűnő zöldjében felismerte az ezerjófűt, a koldusborst, a tatárkenyeret vagy az örvénygyökért; a siklót, gyíkot, vizigótét a tenyerére vette, szép lepkegyűjteménye volt, odahaza föltúrta a kertet, hogy egy-egy „gyönyörű” lóféregre bukkanjon, s lassan már be tudta sorolni a rovarokat a maguk családjába.

Sok munkáját el sem végezhette volna, na nincs az a lehubolt, de télen-nyáron mégis hűségesen kapaszkodó kocsija. Azzal vitte be Emiliát szülni, azzal vásároltak, jártak a fogászhoz, az ismerősökhöz, s ő maga vonaton vagy autóbusszal hiába is igyekezett volna idejében bejutni az iskolához, s onnan a késő délután vagy az esti órákban vissza Szénásra. S amióta szinte naponta összementek az igazgatóval, bármennyire felbőszült is Kenyér Pál túlzásain, újmódi szektásságán, mire jó húsz perc alatt hazaért, a kocsiban kissé megnyugodott. Pedig lassan érezte, hogy kezd elviselhetetlenné válni a helyzete e mellett az ember mellett, aki tüntető gyakorisággal *aligazgató* elvtársnak szólítja még négy szemközt is: akinek fáj, hogy a kölykök szeretik őt, a természetrajz-tanárukat, tőle pedig rettegnek.

A legmagasabbrendű humánusról papol, közben még a küzdőtársát is megenné egy kanál vízben! – gondolta olykor fogcsikorgató lázadozással. És csupán azért, mert évek múltán ráébredt egy ifjúkori példázat igazságára, és a maga bőrén tapasztalja, hogy valóban csak azonos képességű és műveltségű embereknek volna szabad egy eszme élén állniok, mert különben előbb-utóbb leszámolnak egymással: megértette a jóslatomat, és félre akar állítani!

Egy napon Péntes László idézőt kapott a milícia forgalmi osztályára; mikor bement, az alezredes leültette, cigarettával kínálta, de az elkért hajtásiját ott előtte betette a fiókba, és utána az asztalra könyökölve vidám gyanakvással fürkészte őt, majd azt kérdezte, hogyan érzi magát mostanában a volán mellett. Péntes az alezredesre pillantott, és egyszerre többféle baljós dolog is megfordult a fejében, még az is, hogy valahol az országúton gázolás történt, a tettes elrobogott, s a leírások alapján őreá gyanakodnak.

– Nem emlékszem semmiféle szabálytalanságra – mondta, hogy mielőbb túl legyen a dolgon –, de bármit követtem is, el, vállalom érte a felelősséget.

Az alezredesnek tetszett a nyílt beszéd, de ettől mintha még zavartabb lett volna:

– Egyelőre nincs szó sem kihágásról, sem bűncselekményről – vonta föl mosolyogva a vállát –, de épp azért hívtuk be a tanár elvtársat, hogy megelőzzük a bajt...

Pénzes most már semmit sem értett; egyszerre elhomályosult a szemüvege, úgy hogy le is kellett vennie; csodálkozva és már sértődötten nézte a milicista tisztet, annak azonban épp jól jött ez a mozdulat, amellyel a pápaszemet levette:

– Remélem, a látásával nincs semmi baj; még nem szükséges növelni a dioptriát, ugye?... Ha csak a szemfenékben nem emelkedett a vérnyomás, vagy egyéb hasonló nem történt...

– Ez kizárt dolog, kérem, hiszen nemrég voltam fülvizsgálaton; tökéletesen látok, erről biztosíthatom...

Most már az alezredesnek is kínos lett az ügy:

– Ön nagyon jól tudja, tanár elvtárs, hogy a közlekedési szabály vonatkozó cikkelye megköveteli tőlünk az orvosi vizsgálatok újbóli elrendelését, valahányszor úgy találjuk, hogy ez vagy az a kocsivezető nem tökéletes ura a volánnak... Márpedig a külső megfigyelések szerint önnél bizonyos zavarok mutatkoznak vezetés közben... Ne vegye hát bakafántoskodásnak, hogy behívtuk.

És egy ívet tett eléje, a kötelező orvosi vizsgálatok fejlappját, s az aligazgató egészen kihevült és veritékezni kezdett, mert tudta, hogy mennyit kell járkálnia, várakoznia, amíg a papíron ott díszleg majd az a tíz vagy tizenkét pecsét; de nem volt mit tennie, mert a visszatartott jogositvány helyett csupán egy huszonnégy órára érvényes ideiglenes igazolványt kapott...

Két hét telt el, amíg túl volt minden ellenőrzésen, mert többször is lekéste a rendelési időt, vagy meg sem tudott jelenni a poliklinikán. Ezalatt azonban más baj is érte: az igazgató fülvizsgálta az órarendet, és olyan módosításokat végzett rajta, hogy neki ne maradjon a kezében a kísérleti osztály, és szétszórta az óráit: néhányat áttett az esti tagozatra, egy ottani fiatal tanár fél katedráját pedig ide helyezte csupán azért, hogy neki ártsen. Azóta, hogy a parancsára átkutatott padokban sem zsolttárt, sem imakönyvet nem találtak, amelyből feltevése szerint az apró Madonna-kép kihullott, ismét dült-

fűlt; a takarítóasszony, amikor látta a nagy hűhót, a dühösen rohangáló tanárokat, ő maga jelentkezett az igazgatónál, és könnyezve bevallotta, hogy a kép a kebeléből hullott ki azon a reggelen, s a fiától kapta, aki egy munkáscsoporttal Leningrádban járt tapasztalatszerésen. Kenyér Pál megütöközött ezen, irattárcájából elővette a parányi olaj lenyomatot, s a hátán valóban fölfedezte az Ermitázs címkéjét. Az ügy eltűzésát most már ő is olyan balfogásnak érezte, mint Hencz Zsuzsa szomorú következményű megalázását pár héttel korábban; már előre hallotta, hogy Péntes mit fog szólni, ha megtudja a dolgot, és tehetetlen dühében először ő támadott:

– Minden gond az én vállamra nehezül, egyes urak csak a döntésnél szeretnek ott lenni! – mondta a második hét végén, látván az aligazgató futkosását. – Ezután azt is megkövetelem az alárendeltjeimtől, hogy számot adjanak minden percről, amit az iskola falain kívül töltenek! – folytatta.

Péntes nem akarta beavatni őt a kálváriájába, de most mégis el kellett mondania különös esetét; az igazgató úgy tett, mintha meglepődne a dolgon, de mindjárt utána kifakadt:

– Nem azért vagyok itt, aligazgató elvtárs, hogy a tragacsoddal foglalkozzam!... Add el, és kész!... Ahogy más tud vonaton meg autóbuszon ingázni, te is tudsz!... Ne keresd a kényelmet!...

Péntes kerülni akarta a veszekedést, épp eléggé kimerítette a lőtás-futás, de a váratlan támadástól úgy érezte, mintha az igazgató pofon csapta volna.

– Én keresem a kényelmet?! – kérdezte tátogva és sápadozva. – Én, aki reggeltől estig itt vagyok, és az egészségem felét már megettem melletted?!... Ki a mindenese ennek az iskolának, ha nem én?!... És ki csörgeti egyfolytában a kulcsait, mint a láncokat, és osztogatja a parancsait az asztal mellől?!...

– Többször is figyelmeztettelek, hogy ne destruálj!...

– Ha téged a tények destruálnak, nagyon sajnálom... Ezek szerint a te rágalmaid bizonyára építő szándékúak!...

– Én a kényelmességről beszéltem, semmi másról!

– A kényelmességről! – Pénzes dühében felnevetett. – Hogyan is bátorkodsz a szádra venni ezt a szót, aki még ezt a feketére lakkozott bútorzatot is magaddal hoztad otthonról a dolgozószobádból, és jó pénzért a nyakunkba sóztad, hogy egyszerre itt legyen a múltad is a jeleneddal együtt!... Hát nem ez a kényelem?!...

– Aligazgató elvtárs, megtiltom!... – kiáltotta Kenyér Pál, és az ismert mozdulattal már föl is kapta a telefonkagylót. – Még ebben a percben értesítem a tartományt az újabb rágalmaidról!...

– Miféle rágalmakról?!... Hiszen abból a pénzből fizettetted ki a két fotelt, a bőrdíványt meg a könyvszekrényt, amit egy magnetofonra gyűjtöttünk össze a szülői bizottsággal; ezt száz tanú is bizonyítja, mert épp eleget tiltakoztam az ellen, hogy bezsebed a pénzt!...

Az igazgató ujjja elakadt a tárcsán; egy pillanatig rámeredt a helyettesére, aztán lecsapta a kagylót:

– Itt én vagyok az úr, és azt teszek, amit akarok!... Engem te nem vonhatsz felelősségre!...

– Ezt sajnos tapasztaltam!... De majd felelősségre von az idő, amely ezekben a gyerekekben érik, akik itt nyüzsögnek körülötted, és akikről te semmit se tudsz!... Te... te herélt!

Pénzes László lángvörösén, földúltan kirohant az igazgatói szobából, hogy néhány perc múlva a milíciára siessen a hajtásiért.

Az alezredes sokáig, nagyon sokáig vizsgálta az orvosi lapot, fölnevet, gondolkozott, ismét tanulmányozni kezdte, végül a vasszekrényhez lépett: mielőtt azonban visszaadta volna a jogosítványt, megadón mosolyogva azt mondta:

– Az ön esete annyira különös, hogy az ügy tisztázásáig teljes bizalmasságot vállaltam a családjá iránt; most azonban kénytelen vagyok ismertetni a beadványt...

És eléje terített egy kézzel írt levelet:

„Önök el sem tudják képzelni, hogy naponta milyen borzalmakat állunk ki, amikor a férjem arra kényszerít bennünket, hogy abban a kocsiban ülünk, amelyet ő vezet; már régóta súlyos látási zavarokkal küzd, ezt ő maga is érzi, és csak összeköttetései révén tudta annak

idején megszerezni a jogosítványhoz szükséges orvosi bizonyítványt... Nagyon kérem önöket gyermekeim s a magam nevében, hogy segítsenek rajtunk, mert mi bármit kezdeményeznénk is, csak súlyos veszekedés lenne belőle, az én férjem ugyanis megszállottja a kocsinak...”

– Ez nem az én feleségem keze írása! – mondta végül Péntes szomorúan fölpillantva, és egyszerre megsejtette, hogy olyan harcba keveredett, amelyben ő a gyengébb fél, s amelynek végső kimenetelét még csak sejtetni sem lehet. Mindazáltal odahaza nem szólt semmit, nem akarta fölzaklatni Emiliát, aki épp azokban a napokban volt félidős a picivel. Eddig is csak annyit mondott, hogy a gépkocsivezetőknek orvosi vizsgálatra kell jelentkezniük, és a szemészetre napokig nem tudott bejutni...

Éjjel az asszony felébresztette, mert hangosan és gyötrődve nyögött, s már-már felriasztotta a gyerekeket. Egy ideig kábán meredt Emiliára, utána olyasmit motyogott, hogy „veszélyben forogtam”, de többé nem tudott visszaaludni. Félt. Életében most először félni kezdett, s a legkínzóbb az volt, hogy félelmének nem volt semmi határozott tárgya, mert egyetlen embertől sem tudott volna megijedni. Ezt a magabiztosságot az adta régebb, hogy ő senkinek sem ártott, semmi olyasmit nem tett vagy mondott, amit ne vállalna. És most egyik napról a másikra mégis félni kezdett. Miután Emilia visszafeküdt, és a ház elcsöndesült, ő kiment a konyhába, az asztalfiókból elővette a húsvágó bárdot, és odafektette a lábához, hogy bármikor megragadhassa, ha valami gyanús zajt hall... Szorongásában kiment az álom a szeméből, és miközben mereven feküdvé hallgatózott az éjszakában, a csend kezdte kínozni, a Csend, amely csak arra való, hogy váratlanul törjön rá a veszély, s védekezni se maradjon ideje... Meggyújtotta az olvasólámpát, lassanként megnyugodott, és félhárom körül ismét elszundított, de kurta álma volt, s az is rémítő: a nyitott ablakon Káló, a pedagógus ugrott be, egyik kezében a csengőt rázta, a másikban kés volt; lassan, fenyegetően közeledett az ágyához, ő pedig meg sem tudott mozdulni, csak nézte tehetetlenül, amint jön a magasra emelt késsel; mielőtt azonban rávetette volna magát, hogy megölje, veszettül

rázni kezdte a csengőt és ordított: – Itt a végső óra, a végső óra, pusztulnod kell! –, s ő ekkor ismét fölriadt, s hajnalig azon tűnődött, hogy miért épp az a nevetséges alak jelent meg neki; szinte restellte, hogy akár csak álmában is meg tudott ijedni ettől a nyomorulttól, akit még a gyerekek is kinevetnek, s aki félrelökött senkiből váratlanul az igazgató kegyeltjévé lett. S miután mindezt végiggondolta, hirtelen felült az ágyban és dörzsölni kezdte a fejét, mert összefüggést érzett a nyomasztó álmom és Káló valóságos alakja között, s egyre tisztábban emlékezett rá, hogy utóbb bárhova ment is, a pedagógus mindig felbukkant a közelében, vagy távolabbról figyelte őt, s bizonyára nem magánszorgalomból...

Az iskolában egész délelőtt rosszkedvű volt; a gyerekekről az jutott eszébe, hogy elvették a kísérleti osztályát, erről meg az igazgatóra gondolt, és már attól is viszolygást érzett, hogy találkoznia, beszélnie kell vele, még ha közömbös dolgokról is. A pedagógust szintén kerülte, mert zavar és büntudat volt benne az éjszakai álomtól ébredt ellenszenv, sőt gyűlölet miatt, amelyre bizonyára nem szolgált rá az a szerencsétlen, és ő csupán szorongásában képzelt róla mindenféle rosszat... Fölidézte egész éjszakáját, attól kezdve, hogy Emilia felköltötte; hirtelen eszébe villant, hogy a szekercét otthagya az ágy végében, s az asszony már meg is találta, ijedten és értetlenül forgatja, nézegeti, mintha vért vagy rátapadt hajszálat keresne, és nem érti a dolgot; neki pedig ki kell majd találnia valami hazugságot, ha nem akarja bevallani szégyellni való gyávaságát és képzelődését... Kínosan teltek az órák, meg-megújuló félelemben, most már szeretett volna mielőbb ismét otthon lenni, hogy legalább a családot lássa nyugodtnak, és megbizonyosodjék, hogy a balta nem keltett félelmet Emiliában...

Megkönnyebbülésére az utolsó órája a VI. B-ben elmaradt, mert a tanulóknak tüdőszűrő vizsgálatra kellett menniök, és ő alighogy a hátára kapta a felöltőjét, már sietett is az épület mögé, ahol parkolni szokott; de megdöbbenésére mind a négy gumi le volt ereszkedve, és valaki a szeleptűket is kivette; az iskola hátsó bejáratával szemben, ahonnan kicsiny nyomda gépeinek zaja szűrő-

dött ki, csak egy teherautó vesztegelt, de annak a sofőrét sem lehetett látni sehol, és maga sem tudta, miért, első indulatában visszatért az épületbe, mintha ott akarná valakitől számon kérni a csúfos tréfát. Könnye eleredt a folyosón, és a tetejébe épp akkor fordult ki az igazgató is az irodájából s indult el feléje.

– Mi történt veled? – kérdezte inkább komoran meglepődve, mint részvétellel. – Kétségbeejtően nézel ki!... Kétségbeejtően!...

Az utcára ment, megállt a járda szélén a napsütésben, és még mindig csurgott a könnye; a nyüzsgés összerosódott előtte, és semmi megoldás nem jutott eszébe; csak állt lebénulva, és nem tudta, hogy ki és mikor fogja feloldani ebből a tehetetlenségből. Végül elindult a város felé, hogy valamelyik javítóműhelyben szeleptűket szerezzen, s mire sikerült kapnia, és a négy gumit is felfújta, késő délután lett; a kocsiban, a volán mellett kissé megnyugodott, s hazáig talán nyugodt is maradt volna, ha már az első kilométerek után nem az igazgató alakja magasodik minduntalan eléje. Mily kárörvendő szemrehányással ismételte el kétszer is, hogy „kétségbeejtően nézel ki!” Most már világos, hogy mit akart ezzel mondani, s ha volna benne egy csöpp nyíltság, másként is kezdhette volna: „íme, így megalázom és letiprom azt, aki ellene szegül az én akaratomnak, aki nem áll félre az utániból!” Csak bal kezével fogta a kormányt, a másikkal egyre az arcát simogatta, aztán a visszapillantó tükörbe is sokszor belenézett, hogy lássa: valóban annyira elriasztó az ábrázata, hogy álmélnkodni kell rajta, amint Kenyér álmélnkodott?...

Feldúlva érkezett haza, s Emilia, aki a maga időzített kedélye mögül nem vette észre a zaklatottságát, mosolyogva fogadta a tornácon, s ő ebből mindjárt tudta, hogy a bárdon mosolyog, amelyet ágyvetéskor ugyancsak megcsodálhatott; ő is mosolyogni szeretett volna, de az újabb kálvária után nem tudott, s most már dühösen leste, hogy mibe köthetne bele; ezt a szándékot azonban idejében tetten érte, alávalónak tartotta még a gondolatát is a piszkálódásnak, ingerkedésnek, mert ezt másban is megvetette, s az volt a véleménye, hogy nem szabad még az udvarra sem behordani azt a sarat, amely tiszt-

tátalan ok környezetében tapadt a lábbelinkre: az ember tekintse a házát oltalomnak a külső bántások ellen! Támadás helyett tehát inkább hallgatott, úgy tett, mintha nem vette volna észre Emília vallomásra biztató mosolyát, s miután kezet mosott és leült a megkésett ebéd mellé, zsémbelve említette :

– Valami elszabadult kutyának a láncra akadhatott meg a kerítésben, és azt hittem, agyoncsapom, amikor a rossz álom után másodszor is fölriasztott...

Egy vasárnap reggel bőrkabátos, aktatászkás férfi jött be az udvarra, hogy összeírja a lábasjőszágot és a baromfiállományt, s miután még a galambokat s a nyulakat is számba vette, kétszer is megkérdezte, hogy huszonöt méhcsaládja van-e az aligazgatónak, s Pénzes később úgy emlékezett vissza, hogy a hivatalnok fölfonta a szemöldökét, sőt kissé hitetlenkedve el is mosolyodott. Talán mégsem kellett volna mindent pontosan bediktálnia, gondolta, hiszen ezek az emberek úgysem tudnak mindennek utána nézni; de íme a hiba megtörtént, lehet, hogy már késő bármit is jóvá tenni, és a huszonöt méhcsaládból olyan gazdaságra fognak következtetni, amely szemet szúr majd valakinek, s ő gyanúba keveredik... És ez nem túlzás, és nem oktalan riadalom, ahogy Emilia próbálja elhítenni vele, mert látott ő már olyan parasztot is Gyomháton, aki két rühes lóval, két tulokkal s néhány tyúkkal is kuláklistára került, mert valaki bosszúból azt akarta, hogy meghurcolják, letapossák. No és neki talán nincs ellensége?...

Erről az jutott eszébe, hogy az igazgató régen, amíg nem mérgesedett úgy el közöttük a helyzet, valahányszor ő egy-egy táskában paradicsomot, zöldpaprikát, gyümölcsöt vitt be a kollégáknak az uzsonnához, kétértelműen mosolygott rajta: – Azt hiszem, túl kicsi kvótát vetettek ki rád, te kulák, hogy nem tudod felélni a családdal, amit megtermelsz. Bizonyára még piacolsz is. – És ezen töprengve, napról napra elhatalmasodott rajta a gondolat, hogy hamis feljelentések alapján kuláklistára került, elveszik a házát s azt a néhány ágysnyit zöldségét, a darabka kaszálóját meg a tehénkéjét, s miközben a szétszórt gyerekek Emiliával egy szobácskában

meghúzódva éhezni fognak, ő kényszer munkán lesz... Mert ugyanbiza ki fog melléje állni, ha gyanúba keveredik? Az emberek még ha van is bennük részvét, veszély esetén oly nagyon örülnek saját megmentett bőrüknek, hogy e boldogság fényénél észre sem veszik az ártatlanok kálváriáját...

Rá két hétre, hogy az állatösszeíró nála járt, a késő délutáni órákban Emiliát vitte be ellenőrző vizsgálatra a nőgyógyászatra, és a két kisfiú, Csaba és Ákos is elkísérte őket; tisztátalan, nyirkos, ködös nap volt, s Pénzes a volán mellett ülve úgy érezte, mintha nemcsak a dombokon, hanem az út fölött is bűdös rongyok csüngnének; pár kilométer után ismét eleredt az eső, és a fölgyújtott távfénynél is látni lehetett, hogy a vasércbánya ülepítő medencéjéből kicsurgott a cefreszerű ragacsos lé, és ráfolyt az útra. El kellene adnom vagy tíz méhcsaládot, akkor nem volna olyan feltűnő, hogy gazdálkodom! – gondolta ismét, s néhol a volánt elkapva lehúzott jobbra, a padkára, hogy a síkos iszapot kikerülje, Emilia pedig, mintha rossz előérzet gyötörné, ezúttal minduntalan beleszólt a vezetésbe: – Nem hajtasz túl gyorsan, Laci? – Vigyázz, egy ökörfogat!... – Az anya hangjától a fiúk is bátorságra kaptak, minden mozgásra, minden jelre figyelmeztették apjukat, és Pénzes egyre ingerültebb lett. – Ott kellene hagynom mindent, és beköltözöm a városba, ha már olyan veszélyes lett állatot tartani, zöldséget termelni! – igyekezett a lázadás tüzét átsapni arra a területre, ahol félelmének különös alakzatai szaporodtak óráról órára. Közben megint jobbra húzott, két keréssel a padkán ment, amikor vagy tizenöt-húsz méter után robbanásszerű zajt hallott; a kocsi oldalt billent, alig tudta visszakapni a kormányt, s az erős durranásról már tudta, hogy szétszakadt a tömlő. Kiugrott a kocsiból a zuhogó esőbe, a bűdös és nyirkos vigasztalanságba, amelyet olykor bántóan éles fények pásztáztak át, s mikor észbe kapott, hogy nincs pótkereke, csak egy agyonfoltozott belsője, kitört rajta a beteges elkeseredés:

– Szálljatok ki! – üvöltötte. – Szálljatok ki, egykettő!... Nektek köszönhetek minden bajt!... Csoda, hogy neki nem vittetek az első fának!...

A két gyerek riadtan hallgatott; nem hitték, hogy édesapjuk, aki eddig csak játszott velük, kedves volt hozzájuk, és még közöttük is megtiltott mindenféle durvaskodást, igazságtalanságot, aki minduntalan arról beszélt nekik, hogy az embernek elsősorban önmagával kell rendben lennie, mert akkor a világban is nagyobb rend lesz, most minden ok nélkül ordítani kezd, kegyetlen szavakat vagdos hozzájuk, és ki akarja lökni őket a kocsiból. Egy ideje érezték, hogy történt vele valami, olykor furesán elmosolyodott, minden előzmény nélkül csóválni kezdte a fejét, sőt úgy látták, még beszél is magában, s időnként megfenyeget valakit. A sajnálattól és a döbbenettől most meg sem tudtak szólalni, de amikor Ákos látta, hogy édesanyja az esőbe kilépve sírni kezd, ijedtében ő is feljajdult, és igyekezett kimászni hozzá a kocsiból.

– Most még csak az hiányzott, hogy óbégassatok! – mondta Pénzes a kocsi mögé kerülve, hogy a csomagtartóból kivegye az emelőt és a lazítókulcsot; de már ő is megijedt és elrestellte magát váratlan idegrohama miatt, s a gumit kezdte rugdosni, hadd lássák mindhárman, hogy e kétségbeejtő helyzettől veszítette el az imént az eszét, ettől a cefrécsebertől, amelybe belezuhant kocsistul, mindenestül...

A riasztó eset után Emilia is, a gyerekek is félénken és gyanakvón kerülgették őt a lakásban, s figyelték minden mozdulatát; az asszony nem akadt fenn az ágyban talált szekercén, s ha volt is benne rossz érzés, amikor megmosta és visszatette a konyhaszekrény fiókjába, László magyarázkodása után mégis megnyugodott, elhitte, hogy csakugyan a kutya zaklatta fel éjszaka, s azt akarta meghajítani, de az országúti jelenet után nyugtalanító összefüggéseket talált a rejtegetett fejsze s a férfi utóbbi viselkedése között; egyik napról a másikra úgy érezte, hogy a gyerekek nincsenek biztonságban, és rimánkodni kezdett a megroppant embernek, hogy hallgasson rá, utaltassa be magát néhány hétre az ideggyógyászatra, ahol kezelést kap, és kipihenheti a több évi strapát. Pénzes most már önmagától is félt, Emilia könyörgő szavaira makacsul hallgatott, mintha nem is figyelne rá,

mintha más, távolibb dolgokon töprengene, egy idő után azonban, hogy megtorolja az asszony esdeklő rábeszélését, becéző nógatóását, jajveszékelését, gyakran odarohant a nagy tükör elé, és fintorogva nézni kezdte magát benne:

– Mi történt veled, igazgató elvtárs? – szólt vékony hangon, az igazgatót utánozva; bohóckodón simogatta az arcát, s közben illegette magát. – Kétségbeejtően nézel ki, hallod?... Kétségbeejtően!... Sürgősen kezeltetned kell magad!... Már a családodnak is terhére vagy, már ők is utálnak és szabadulni igyekeznek tőled, hát nem látod?!... Mire vársz még?... Miért nem szapanozod a kötelet?!...

Ugyancsak ezekben a napokban irodájának üvegezett szekrényében matatva, ahol mindig rend volt, úgy találta, hogy valaki járt ott, széthányta a könyveket s az iratokat, mintha valamit keresett volna: no de mit kereshetett?... Egész délelőttje ezzel a nyugtalan találgatással telt el, mert a szekrényhez rajta kívül csak az igazgatónak volt kulcsa. Mielőtt bezárta volna az ajtót, már-már úgy látta, hogy eltúlozta a dolgot, hogy csak képzelődött, s bizonyára ő maga kotort szét néhány kötetet ideges kapkodásában, aztán megfélekedett róla, de hirtelen az eszébe villant valami: a szekrényben, a doszárok között ott fekszenek a nemrég közösen összeállított vizsgatételek!... Már kabátban volt, de gyorsan levetkőzött, ismét kinyitotta a szekrény ajtaját, kivette a tételeket, összehasonlította a saját munkafüzetében megszámozott címszavakkal, és egyre döbbenetebben tapasztalta, hogy jó néhányat kiloptak belőle... Leült az íróasztalához, ívlapokat szeletelt fel, és késő estébe nyúló munkával ő maga készítette el s helyezte vissza a hiányzó tételeket. Fölháborodásán csak az enyhített valamit később, hogy elképzelte a furcsa zavart, amelyet a megvesztegetésből vagy protekcióból támogatott diák érez majd a merénylőkkel együtt, amikor azt tapasztalja, hogy az előre bemagolt tételt egy másik társa is kihúzta, s a tetejébe ölelte, úgy hogy kénytelen lesz vagy abból felelni, ami valóban neki jutott, vagy színt vallani; de bármiként alakul is a helyzet, gondolta, ő előre figyelmezteti a tanfelügyelőséget, s valakit meghív tanúnak...

Aztán egyszerre mégis kiáltozni kezdett benne a rémület: mi történik, ha épp a vizsgák idején mellőzik őt; esetleg bevásztják egy másik vizsgáztató bizottságba, vidékre küldik, vagy egyszerűen közlik, hogy ítéletei nem fogadhatók el, tekintettel idegzetének szemmel látható romlására, amelyről mind többet beszélt az igazgató is meg a pedagógus is. Egyre hatalmasodott benne a képzet, hogy tehetetlen, mert mindenki összefogott ellene. Éjszakánként izzadt és félrebeszél, egy ízben pedig, amikor bejött a holdsütötte kopár udvarról, hangosan panaszkodni kezdett, hogy odakünn sűrűn hull a hó, és már hajnalban fel kell ébrednie a hősöpréshez...

Emiliát egyre inkább kétségbe ejtette férjének súlyosodó állapota, erősödő félelme, sok meglepő kényszerképze, rémlátása, s annál inkább aggódott, mivel Péntes László semmit sem közölt vele abból, ami az iskolában történt és történik, s ami okot ad a súlyos lelki zavarra. Szólni azonban nem mert azóta, hogy László a tükör előtt illetve magát eljátszotta azt a hisztérikus szerepet, és megvádolta őt, hogy egy követ fúj az igazgatóval, s neki is éppúgy terhére van, mint annak a *neofitának*.

Az igazgató egy reggel behívatta Kálót, intett, hogy üljön le, majd egy ideig komoran és szótlanul járkált mellette.

– Az utóbbi hetekben ritkán számolt be nekem... Mondja, mivel foglalkozik mostanában?...

– Nősülök, igazgató elvtárs – mondta Káló kissé elpirulva, és mosolygott. – Nem jó egyedül lenni az embernek...

– Nem, ugye? – nézett rá fürkésző gyanakvással Kenyér Pál, és magában ezt gondolta: már ez az állat is bibliai példázatokban válaszol, mint Péntes!... Csak nem merészel célozgatni?...

És miután egy pillanatig a maga elszigetelt és furcsa életén merengett, azt kérdezte:

– No és kit vesz el, ha szabad tudnom?... Csak nem kapott rá valami pénzes nőre?...

– Épp ellenkezőleg, igazgató elvtárs – mondta a pedagógus, fénylő ezüsthogait mutogatva. – Nagyon is szerény, de megbízható lányt néztem ki magamnak... Ta-

lán tetszik ösmerni, hiszen a konyhán dolgozik, a Tanárok házában...

– Szóval magát a dupla adagok tették szerelmessé?... Ej, Káló elvtárs, Káló elvtárs! – Az igazgató gúnyosrosszállón csóválta a fejét, hogy egy percig se kelljen megilletődni ettől a különös frigyától, s hogy fölényét továbbra is jelezze. – Lám, ki gondolta volna, hogy ilyen számító!...

– Nem mondhatom, jó szívvel volt mindig hozzám Lenuca, de nem csak azért... Vasalt ingre, gatyára is szükség van az embernek, ugyebár... Meg aztán arra gondoltam: nem rontom le a káderlapomat valami kispolgári nőszüléssel... Olyat veszek el, aki mélyről jön, mint én!... Fémjelzett munkáskádert...

És most hangosan kacagva dobálni kezdte magát a bőrfotelben, mint aki végül is kivágta a legsúlyosabb adut, és ezután csak még több bizalmat érdemel az igazgatótól. Kenyér azonban szinte utálkozva nézte ezt az embert, akitől Pénzes után elsőként szeretett volna megszabadulni.

– A maga dolga, hogy kit vesz el – mondta végül; legyintett, és félrefordult tőle. – Én csak arra szeretném figyelmeztetni, hogy mióta konyhalányokkal cicázik, felületesen végzi azt, amivel megbíztam... És haszon helyett csak baj származik a ténykedéséből!...

Káló megmerevedett a helyén, és sértődötten pislogott, mint akit váratlanul leöntöttek; az igazgató az ajtóhoz ment, ráfordította a kulcsot a zárra, és lefojtott hangon mondta:

– Arról tud-e, Káló, hogy az igazgató észrevette a mismásolást, és azonnal pótolta a hiányzó vizsgatételeket?... Hiába néz, mert ez a helyzet... Pedig én figyelmeztettem, hogy mindent úgy tegyen vissza a helyére, amint volt... Maga azonban biztosan találkára készült és kapkodott...

Hagyta, hogy a pedagógus szenvedjen egy keveset, hogy gyötrődve áttekintse eddigi mulasztásait; aztán oda-intette az asztalhoz, ő maga leült vele szemben, és a Káló szemébe meredt:

– Ha itt-ott hiba csúszott is a számításba, a talajt előkészítettük... Most már jöhet a roham!... Pénzest

szemmel láthatóan lelki válságba sodorta az örökös ellenkezés, a nagyzási hóbort meg a gyanakvásból fakadó félelem, és itt az ideje, hogy örökös betegszabadságot biztosítsunk neki... Összeállítunk tehát egy szép jelentést, és én gondoskodom róla, hogy eljusson oda, ahova kell...

Még mindig a pedagógust nézte:

– Az én fő vádpontjaim ezek: a nőhöz való viszony marxista-leninista etikáját álmosító imamalomnak nevezte; izgatott az ifjúság kommunista nevelése ellen, és az erkölcsi liberalizmus bontó eszméjét terjesztette; a dialektikus materializmusról úgy nyilatkozott, hogy az egy utcalány, akivel bárki kénye-kedve szerint viszonyt kezdhet stb., stb. Szerencsére a legfontosabbakat megjegyeztem... A maga jegyzetéből pedig annak van a legnagyobb súlya, hogy „a szocializmus eszméje óriási, de hirdetői nem mind óriások”, valamint annak, amelyben a kapitalista társadalom felsőbbrendűségét igyekszik bizonygatni, amikor a diákok előtt a svédok magas életszínvonaláról értekezik... Most aztán vigyázzon minden lépésére, és többé egy percig se szakadjon le róla, kövesse, mintha az árnyéka volna... Ennek a módszernek megvan a maga lélektani hatása... Most pedig elmehet, Káló, és ha nőszül, ha nem, igyekezzék a helyzet magaslatán lenni, érti?...

Egy idő után Pénzes László aligazgatót naponta hívták a városi bizottsághoz. Bunácsi elvtársnál kellett jelentkeznie, aki már az első alkalommal közölte vele, hogy olyan dossziét kapott a tanfelügyelőségtől, amelyben nagyon elszomorító dolgok vannak; ő maga szeretné a legjobban, ha bebizonyosodna, hogy ezekből a vádakból nem minden igaz, hiszen tudja, hogy Pénzes elvtárs sokat dolgozott, tevékenykedett, néha már az egészsége rovására is de másrészt azt is tudja, hogy hasonló emberek néha a legveszedelmesebb kijelentéseket teszik; nem fontolják meg, mi csúszik ki a szájukon, s azt sem, hogy nyilatkozataikkal, amelyek a régi mentalitás maradványait tükrözik, az állam biztonságát ássák alá. Épp ezért hívta ide az aligazgató elvtársat, hogy igyekezzenek tisztázni az ügyet, mielőtt ő átadná a dossziét azoknak, akikre tartozik...

– És az egészben az a legszomorúbb – mondta őszinte sajnálkozással –, hogy a kijelentéseit egyszerre többen is hallották; le van jegyezve mindenikről külön hogy mikor, hol s milyen körülmények között tette; így hát kizártnak látszik, hogy vádaskodásról, az ellenség aknamunkájáról lenne szó; annál kevésbé, mivel a tanúk között szerepel egy-két olyan közmegebecsülésnek örvendő személy is, aki iránt a városi bizottság nagyfokú bizalmat táplál, és semmi oka kétségbe vonni, hogy igazat mondanak... Például itt van az a kijelentése, Pénzes elvtárs, amely szerint a szocializmus eszméje óriási, de hirdetői nem mind óriások... Mondja meg őszintén, kire gondolt konkrétan?...

– De kérem... – mondta Pénzes megütközve. – Nekem meg sem fordult ilyesmi a fejemben... Én csak arra céloztam, hogy Lenin halála óta sajnos kevés nagy egyéniség született, aki alkotó módon továbbfejlesztette volna a marxizmust... Mint ahogy akkor is a gondolkodás tisztaságát és következetességét védtem, amikor kikeltem az ellen, hogy a dialektikát mindenki ízlése, tetszése vagy személyes érdeke szerint értelmezze, és épp ellenkezőleg, azt mondtam, hogy a dialektika nem utcalány...

Bunácsi szeretett volna hinni neki, de nem hihetett; előtte volt a dosszié a bizonyítékokkal, és űzte az idő is az a tucatszámú ember, aki az előszobában várakozott a legkülönbözőbb panaszokkal. Végül is azt mondta:

– Gondolkozzék még a dolgon. Pénzes elvtárs, és legalább egy részét ösmerje be a vádaknak; ha az önbírálat szellemében jár el, talán én is tudok valamit segíteni... Talán meg tudom menteni attól, hogy elveszítse a katedróját...

És kevéssel utána ismét hívták, majd hetente háromszor-négyszer is, hol reggel, hol a délutáni órákban, hol este; már az óráit sem tudta tanrend szerint megtartani, s bárhova ment, ha megállt és szétnézett, mindig eléje tűnt Káló, a pedagógus, s mindig diót ropogtatott a markában, azt majszolta. Régóta sejtem, hogy figyel engem! – gondolta. De ez a dióropogtatás vajon mit akar jelenteni?... Mert hogy jelképez valamit, az holtbiztos! Mellékutcákon ment át, kapuk alá ugrott be, igyekezett elvegyülni a gyalogosok között; de amikor

előbukkant, ismét ott látta a közelében azt az embert, és olykor szaladni kezdett az utcán...

Egy csüggesztő este, amikor megint Bunácsi elvtárs-tól jött, a Vízimalom utcán át, ahol egy beépítetlen telken körhintát állítottak fel, arra gondolt, hogy a következő beszélgetéskor mindent bevall, mindent magára vállal, csak legyen már vége a meghurcoltatásnak, amely-nél már az is jobb, ha elveszíti az állását, és gazdálko-dással foglalkozik. Ettől a gondolattól kissé megnyugo-dott, de amint megállt, hogy elővegye a zsebkendőjét, átellenben, a malomárok fehérre meszelt korlátjánál Ká-lót pillantotta meg; a pedagógus öklét a melle magas-ságába emelve ismét diót ropogtatott, s úgy tűnt föl neki, hogy egy pillanatig sem veszi le róla a szemét.

Most már tudom, mit jelent ez a mozdulat! – ütött ki rajta a rémület. Azt akarja tudtomra adni a gazember, hogy bármit teszek is, ha védekezem, ha nem, ők ketten az igazgatóval előbb-utóbb úgyis összeroppantják a ko-ponyámat!

És hátrálni kezdett, és egyre hátrált a pecsenyefüst-ben, a trombita rikoltozása mellett, amely a gyérszámú közönséget a vurstlihoz csalogatta. Hátrálás közben egy-szer csak érezte, hogy behuppán a körhinta egyik szé-kébe, amely meglódul alatta, s mielőtt fölugorhatott volna, a hintáslegény már össze is csatolta az ágyéka fölött a láncot, és ő szállni kezdett a magasba, és már ott for-gott az újságosbódé meg a pecsenyészátor fölött, a ma-lomárok megcsillanó vize és a céllövölde fölött, a csator-nák, tetők és kémények fölött, az emberek fölött, a nyu-galom fölött, az élet fölött az űrben, a rettenetes űrben... Egy mozdulattal a szívéhez kapott, aztán táto-gva elejtette a fejét, és már nem is hallotta, hogy odalenn ordibálni kezdenek, és azt kiáltják, hogy állítsák meg azt az ördögi hintát, mert egy ember rosszul lett... Mikor kioldozva leemelték a székről, már nem volt benne élet... Szívszél-hűdésben halt meg, és örök talány maradt a városon, hogy miért ült fel a körhintára ez a komoly, megfontolt és közmegebecsülésnek örvendő ember.

Kenyér Pál azon az éjszakán bezárkózott a szobájába, gyertyákat gyújtott, aztán egy kis rekeszből előhúzta az

évek óta dugdosott poros Bibliát, s szétnyitotta; de előtte még imádkozott:

– Ó, Uram, bocsásd meg az ő vétkeit, és légy hozzám, gyarló emberhez irgalmas, amiért számításból egy időre hátat fordítottam Neked! – mondta kezét összekulcsolva, lehunyt szemmel.

S ebben a pillanatban hallotta, hogy megszólal a kakas, fültépő szirénahangon, s talán épp háromszázharmincharmadszor rikolt, amint a *másik*, a *többre* menendő, az *igazi* jósolta volt neki, azt jövendőlvén, hogy az új eszmét is meg fogja tagadni, amelynek a nevében az inkvizítor véres palástját vette magára...